

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО”**

Харків
2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО”**

(ступінь “Магістр”,
спеціальність 081 “Право”)

**Харків
2021**

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Муніципальне право” (ступінь “Магістр”, спеціальність 081 “Право”) / уклад.: С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, О.Ю. Лялюк та ін. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 66 с.

Укладачі: С. Г. Серьогіна – тема 1, 2,
І. І. Бодрова – тема 4, тема 10
О.Ю. Лялюк – тема 11, 13,
С. В. Болдирєв – тема 8 (спільно з Омелько І.І.),
Т. В. Стешенко – тема 5,
К. Є. Солянік – тема 6 (спільно з Фроловим О.О)
В. О. Величко – тема 9 (у співавторстві з Муртіщевою А.О.),
М. О. Петришина – тема 7,
А. С. Чиркін – тема 3
А. О. Муртіщева – тема 9 (у співавторстві з Величко В.О.)
О.С. Шутова – тема 12
О.О. Фролов – тема 6 (спільно з Соляніком К.Є)
І.І. Омелько – тема 8 (спільно з Болдирєвим С.В.)

*Рекомендовано до видання кафедрою державного будівництва
університету (протокол № 2 від 07.09.2021 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого”, 2021

ВСТУП

“Муніципальне право” є нормативною дисципліною циклу професійно-практичної підготовки, мета якої озброїти студентів теоретичними і прикладними знаннями про український та зарубіжний досвід організації й функціонування муніципальної влади, сформувати цілісне уявлення про специфіку правового регулювання статусу суб’єктів муніципально-правових відносин, особливості реалізації повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, ознайомити з основними нормативно-правовими актами в галузі місцевого самоврядування. Вона має важливе значення для підготовки юристів, оскільки сприяє розширенню загального та професійного світогляду, допомагає оволодіти методикою аналізу структурно-функціональної та компетенційної специфіки муніципальних органів, розуміти особливості муніципальної системи України, організаційно-правові моделі муніципального управління, особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування, види та підстави муніципально-правової відповідальності, засади правового регулювання муніципальної служби.

У навчальному курсі розкриваються питання світового та європейського досвіду організації місцевого самоврядування, основні напрямки правової політики у сфері місцевого самоврядування, правові, соціальні, політичні, інституційні, функціональні аспекти реформування місцевого самоврядування в Україні, статус суб’єктів муніципально-правових відносин, правове регулювання колективних та індивідуальних форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення, правове регулювання статусу муніципальних службовців, особливості відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед населенням, державою, фізичними та юридичними особами, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Муніципальне право” студенти повинні:

– *знати* поняття муніципального права, місцевого са-

моврядування; правове регулювання та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування; види муніципальних систем у зарубіжних країнах; системно-структурну організацію місцевого самоврядування в Україні; особливості реалізації прав і свобод людини в місцевому самоврядуванні; практику функціонування органів і посадових осіб місцевого самоврядування; специфіку нормотворчого процесу суб'єктів місцевого самоврядування; особливості реалізації повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

– *вміти* використовувати отримані знання щодо організації муніципальної влади та користуватися організаційно-управлінським інструментарієм, застосовуючи отримані знання в процесі практичної діяльності; самостійно орієнтуватися в системі законодавчих та локальних правових актів, що регламентують суспільні відносини у галузі муніципального права; набути навичок аналізу і коментування нормативно-правових актів, які регулюють питання організації та діяльності органів місцевого самоврядування; прогнозувати напрямки розвитку самоврядних інституцій в Україні.

Матеріал посібника поданий за модульним принципом організації навчального процесу. Для полегшення сприйняття матеріалу включено словник основних понять і термінів, що використовуються у сфері муніципального права.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ, ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема	Всього годин	У тому числі		
		лекції	практичні заняття	самостійна робота
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
МОДУЛЬ 1 “Муніципальне право і місцеве самоврядування: актуальні проблеми становлення і розвитку” – 24 год				
Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна	6	2	2	2
Місьцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід	10	2	2	6
Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування	8	--	2	6
Усього	24	4	6	14
МОДУЛЬ 2 “Правове регулювання статусу суб’єктів муніципально-правових відносин” – 54 год				
Члени територіальної громади як суб’єкти муніципально-правових відносин	6	2	2	2
Місцеві вибори як форма безпосередньої демократії	8	---	2	6
Організаційно-правові моделі муніципального управління	10	2	2	6
Нормотворчість суб’єктів місцевого самоврядування	10	2	2	6
Правове регулювання статусу муніципальних службовців	10	2	2	6
Муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування	10	2	2	6

Усього	54	10	12	32
МОДУЛЬ 3	“Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування” – 32 год			
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування	8	2	2	4
Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо управління комунальною власністю	8	2	2	4
Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування в бюджетно-фінансовій сфері	8	2	2	4
Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян	8	2	2	4
Усього	32	8	8	16
Самостійна робота	10	-	-	-
Разом	120	22	26	62

ЗАТВЕРДЖЕНО
кафедрою державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 31.08.2021р.)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО”

Розділ I. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

1. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна

Муніципальне право та розвиток місцевого самоврядування в Україні. Муніципально-правові відносини (поняття, види, зміст). Муніципально-правові норми та муніципально-правові інститути. Навчальна дисципліна “Муніципальне право” та її значення для підготовки юристів.

2. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід

Поняття та система місцевого самоврядування на прикладі організації муніципальної влади в європейських країнах. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах. Правова природа сучасних концепцій місцевого самоврядування. Проблеми юридичного закріплення місцевого самоврядування. Особливості муніципальної системи України. Місцеве самоврядування в системі публічної влади. Основні риси місцевого самоврядування в Україні.

3. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування

Міжнародно-правове регулювання та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування. Зміст та обсяг міжнародних правових стандартів місцевого самоврядування. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування та імплементація її положень в національне законодавство. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Розділ II. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

4. Члени територіальної громади як суб'єкти муніципально-правових відносин

Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Особливості формування та функціонування об'єднаних територіальних громад. Співробітництво територіальних громад, як спосіб їх взаємодії. Членство в територіальній громаді. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи. Правове регулювання колективних та індивідуальних форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

5. Місцеві вибори як форма безпосередньої муніципальної демократії

Правове регулювання місцевих виборів в Україні. Міжнародні стандарти муніципальних виборів. Шляхи вдосконалення національного законодавства про місцеві вибори. Особливості муніципальної виборчої системи України. Основні ета-

пи (стадії) виборчого процесу по місцевим виборам в Україні. Проблемні питання організації і проведення місцевих виборів в Україні.

6. Організаційно-правові моделі муніципального управління

Типологія моделей муніципального управління. Системно-структурна організація місцевого самоврядування в Україні. Критерії побудови оптимальної структури органів місцевого самоврядування. Представницькі і виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні, особливості їх взаємовідносин з сільським, селищним, міським головою. Специфіка правового статусу та порядку функціонування районних і обласних рад. Організація управління районами в місті. Правове регулювання взаємовідносин органів державної влади з органами місцевого самоврядування. Аналіз практики функціонування органів та посадових осіб місцевого самоврядування України. Добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.

7. Нормотворчість суб'єктів місцевого самоврядування

Поняття, види, юридичні властивості актів суб'єктів місцевого самоврядування. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Роль постійних комісій місцевих рад у нормотворчому процесі. Правова експертиза проєктів актів місцевого самоврядування. Статут територіальної громади, регламент місцевої ради: порядок підготовки, прийняття. Реалізація актів суб'єктів місцевого самоврядування. Контроль у сфері нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування.

8. Правове регулювання статусу муніципальних службовців

Муніципальна служба і її правове регулювання. Право на службу в органах місцевого самоврядування в Україні. Муніципальні службовці: статус, порядок проходження служби, права та обов'язки. Обмеження, пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби. Порядок проведення атестації муніципальних службовців. Особливості правового статусу виборних осіб місцевого самоврядування. Відповідальність за порушення законодавства про муніципальну службу. Кадрова політика щодо муніципальної служби.

9. Муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття, ознаки, види муніципально-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед населенням, державою, фізичними та юридичними особами. Підстави муніципально-правової відповідальності та муніципально-правові санкції. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Р о з д і л ІІІ. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

10. Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування. Власні, делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування та особливості їх реалізації. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування. Контроль за виконанням делегованих повноважень у сфері місцевого самоврядування. Співвідношення повноважень представницьких і

виконавчих органів місцевого самоврядування. Особливості реалізації повноважень посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення.

11. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо управління комунальною власністю

Загальна характеристика права комунальної власності. Об'єкти комунальної власності. Підстави та порядок формування комунальної власності. Форми реалізації територіальною громадою права комунальної власності. Управління об'єктами комунальної власності на місцевому та регіональному рівні. Комунальні підприємства, установи, організації. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з комунальними підприємствами, установами та організаціями.

12. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування в бюджетно-фінансовій сфері

Засади фінансового функціонування територіальних громад. Місцеві фінанси: поняття, структура, порядок формування та використання. Доходи й видатки місцевих бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування. Особливості бюджету міста Києва. Місцеві податки і збори. Участь органів місцевого самоврядування в кредитно-фінансових відносинах. Участь держави в бюджетному забезпеченні місцевого самоврядування. Фінансовий контроль у сфері місцевого самоврядування.

13. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

Засоби забезпечення законності, правопорядку органами місцевого самоврядування. Охорона прав, свобод і закон-

них інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо утворення та забезпечення діяльності місцевої міліції. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері інформаційного забезпечення. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, судовими органами та органами юстиції.

ЗАВДАННЯ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Роль муніципального права в процесі становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні

(колоквіум)

Основні питання

1. Поняття муніципального права та його роль у становленні і розвитку місцевого самоврядування в Україні.
2. Муніципально-правові норми та муніципально-правові інститути.
3. Поняття, предмет, методологія, система, джерела науки муніципального права.
4. Навчальна дисципліна “Муніципальне право” та її значення для підготовки юристів.
5. Державна політика у сфері місцевого самоврядування, основні напрямки її здійснення.

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 р. № 2850 – IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц.

пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001 // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.

Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р // Офіц. Вісн. України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.

Любченко П. М. Муніципальне право України: підруч. / П. М. Любченко. – Х. : Право, 2019. – 512 с.

Серьогіна С. Г. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні та шляхи його вдосконалення / С. Г. Серьогіна // Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення: п'ятитомне вид. АП-рНУ. – Т. 2. – Х.: Право. – 2008.

Серегина С. Г. Становление местного самоуправления как составляющая конституционного процесса в Украине / С. Г. Серегина // Юрид. наука и образование. – 2009. – № 2. – С. 25-33.

Погорілко В. Ф. Муніципальне право України: підруч. // В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальний та ін.; за ред. М. О. Баймуратова – 2-ге вид., допов. – К.: Правова єдність, 2009. – 720 с.

Мельник Р. С. Муніципальне право у системі національного права / Р. С. Мельник // Юрид. вісн. Причорномор'я. – 2011. – № 2. – С. 50-60.

Тема 2. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід

(колоквіум)

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Поняття та система місцевого самоврядування на

прикладі організації муніципальної влади в європейських країнах.

2. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.
3. Правова природа сучасних концепцій місцевого самоврядування.
4. Проблеми юридичного закріплення місцевого самоврядування. Особливості муніципальної системи України.
5. Місцеве самоврядування в системі публічної влади.

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.] / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К.: Знання України, 2006.

Болдирев С. В., Стешенко Т. В. Еволюція територіальної організації влади в країнах Східної Європи (Польща, Чехія, Болгарія, Угорщина, Словенія) / Т. В. Стешенко, С. В. Болдирев // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. - Харків : Право, 2016. – Вип. 32. – С. 48-60.

Європейський досвід удосконалення місцевого самоврядування / Нац. акад. прав. наук України, Наук.-дослід. ін-т держ. буд. та місц. самоврядування ; редкол. Ю. П. Битяк [та ін.] . – Х. : Оберіг, 2012. – 64 с. - (Наукові доповіді ; вип. 3)

Любченко П. М. Порівняльно-правовий аналіз представницьких органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах / П. М. Любченко // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С. 54-64

Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконав-

чих органів: моногр. / за ред. Ю. М.Тодики – Х.: Право, 2009.

Проблеми правового регулювання територіальної організації влади в Україні: монографія / П.М. Любченко, С.Г. Серьогіна, І.І. Бодрова, О.Ю. Лялюк, К.О. Закоморна та ін.; за заг. ред. проф. П.М. Любченка. Харків, 2018. – 442 с. URL: <https://dbms.institute/монографії/проблеми-правового-регулювання-тери>

Маринів А.В. Системно-структурна організація органів місцевого самоврядування у Французькій республіці. – Х.: Право, 2020. – 226 с.

Чиркін А.С. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії : монографія / А.С. Чиркін. – Х.: Юрайт, 2019. – 220 с.

Т е м а 3. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування

(колоквіум)

О с н о в н і п и т а н н я

1. Міжнародно-правове регулювання та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування.
2. Зміст та обсяг міжнародних правових стандартів місцевого самоврядування.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування та імплементація її положень в національне законодавство.
4. Значення додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997.

– № 24. – Ст. 170.

Всесвітня декларація місцевого самоврядування // Місцеве самоврядування. – 1997. – № 1-2. – С. 95-97.

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц. пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.97 р. №452/97-ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>

Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: офіц. пер. // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 9. – Ст. 585.

Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994> – 318

Європейська хартія участі молоді в муніципальному та регіональному житті Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/332/UEY.pdf>

Декларація щодо регіоналізму в Європі // Електронний ресурс. – Режим доступу: [www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/Declarati onRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE\[1\].pdf](http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/Declarati onRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE[1].pdf)

Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b49/paran2#n2

Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / Заг. ред. А.П. Яценюка. – К.: «Парламентське видавництво», 2007. – 608 с.

Європейська ландшафтна конвенція, Рада Європи, 20.10.2000, № ETS № 176 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_154

Декларація про принципи місцевого самоврядування в державах – учасницях Співдружності [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997> – 323

Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних (європейських) стандартів локальної демократії та їх роль у становленні місцевого самоврядування в Україні: питання сприйняття та імплементації / М.О. Баймуратов // Наукові читання. Присвячені пам'яті В.М. Корецького: Зб. наук. Праць / Київський університет права НАН України. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – С. 12–21.

Бодрова І. І. Проблеми імплементації європейських стандартів у сфері компетенції місцевого самоврядування в Україні / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування . - Харків : Право, 2019. - Вип. 38. - С. 26-48.

Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.] / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К.: Знання України, 2006.

Серьогін В. О., Серьогіна С. Г. Децентралізація і місцеве самоврядування у контексті зміцнення народовладдя в Україні / В. О. Серьогін, С. Г. Серьогіна // Право України. – 2019. – № 10. – С. 158-174.

Тема 4. Члени територіальної громади як суб'єкти муніципально-правових відносин

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Поняття та ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування в Україні.

2. Добровільне об'єднання територіальних громад та співробітництво між територіальними громадами.

3. Правове регулювання колективних та індивідуальних форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

4. Механізм реалізації муніципальних прав і

обов'язків особи.

1. На сесії міської і сільської рад прийнято рішення про об'єднання територіальної громади міста і територіальної громади сусіднього села в одну територіальну громаду та створення спільних органів місцевого самоврядування. Міський прокурор подав подання до міської ради з вимогою скасувати незаконне рішення. У відповіді прокурору міський голова зазначив, що прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою належить до виключної компетенції сільських, селищних і міських рад.

Чи відповідають рішення міської та сільської рад вимогам законодавства? Як відбувається об'єднання територіальних громад?

2. Громадянин України, який самовисунувся на посаду міського голови, звернувся із заявою про реєстрацію кандидатом на цю посаду до міської виборчої комісії. Виборча комісія відмовила у реєстрації на підставі того, що згідно з поданими документами громадянин не проживає і не працює на території виборчого округу, де він має бажання балотуватися, а отже, не є членом територіальної громади і не має права голосу на місцевих виборах. На дії виборчої комісії громадянин подав скаргу до Центральної виборчої комісії, наголосивши, що порушено його виборче право, оскільки ценз осілості Конституцією України не передбачений.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення. Які особливості реалізації виборчого права на місцевих виборах передбачені чинним законодавством?

3. Сільська рада відмовила у наданні дозволу на створення вуличного комітету, мотивуючи своє рішення тим, що був порушений порядок ініціювання створення цього органу,

оскільки на зборах жителів членом ініціативної групи, яка представляє інтереси учасників зборів, був обраний іноземний громадянин. Ініціативна група звернулася до суду з вимогою скасування рішення сільської ради у зв'язку з порушенням Ст. 6 Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні.

Чи відповідають рішення сільської ради вимогам законодавства? Як здійснюється формування органів самоорганізації населення? Яке рішення має прийняти суд?

4. Мешканці багатоповерхового будинку звернулися до міського голови з вимогою розглянути на черговій сесії міської ради в порядку місцевої ініціативи питання про забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів, які мешкають у цьому будинку. Міський голова відмовив жителям, пояснивши, що для ініціювання членами територіальної громади розгляду питання в раді потрібно утворити ініціативну групу й попередньо провести громадські слухання.

Прокоментуйте дії членів територіальної громади та міського голови. Як відбувається реалізація права членів територіальної громади на місцеві ініціативи?

5. Член територіальної громади міста обласного значення звернувся до секретаріату обласної ради з проханням потрапити на особистий прийом до голови обласної ради, щоб внести йому в порядку місцевої ініціативи питання про проведення консультативного опитування жителів області. Керуючий справами ради пояснив, що прийом громадян голова обласної ради не проводить у зв'язку із завантаженістю й рекомендував подати письмове звернення до міського голови.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії члена територіальної громади та керуючого справами ради

вимогам законодавства?

Нормативні акти та література

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц. пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Там же. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 13. – Ст.91

Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII // Відом. Верхов. Ради. – 2014. – № 34. – Ст.1167

Рішення Конституційного Суду України від 18.06.2002 р. № 12-рп/2002 (справа про об'єднання територіальних громад) // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 26. – Ст. 1233.

Рішення Конституційного Суду України від 23.10.2003 р. № 17-рп/2003 (справа про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 46. – Ст. 2389.

Статут територіальної громади міста Харкова [Електрон. ресурс]. – Режим доступу <http://www.city.kharkov.ua/uk/article/statut-teritorial№oуi-gromadi-mista-harkova-49.html>

Добровільне об'єднання територіальних громад в Укра-

їні / С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, П. М. Любченко, С. В. Болдирев, О. Ю. Лялюк, Л. М. Баранова, О. П. Печений. – Харків : НДІ державн. буд-ва та місц. самовряд, 2017. – 216 с. – (Серія “Наукові доповіді”; вип. 21).

Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження: моногр. / П. Ф. Гураль – Л.: Л.ДУВС; Край, 2008. – 467 с.

Т е м а 5. Місцеві вибори як форма безпосередньої муніципальної демократії

О с н о в н і п и т а н н я

1. Правове регулювання місцевих виборів в Україні.
2. Особливості муніципальної виборчої системи України.
3. Основні етапи (стадії) виборчого процесу по місцевим виборам в Україні.
4. Проблемні питання організації і проведення місцевих виборів в Україні.

1. Місцева організація Ліберально-соціальної партії встановила агітаційний намет біля парку відпочинку. Для проведення передвиборної агітації у цьому наметі вона запросила десять громадян України та двох іноземців. За їх агітаційну діяльність з поточного рахунку виборчого фонду місцевої організації партії здійснювалися перерахування коштів на власні рахунки цих осіб за проведення ними передвиборної агітації.

Проаналізуйте ситуацію. Які є види обмежень проведення передвиборної агітації?

2. Громадянин Л., якому за три дні до дня виборів виповнилося 18 років ознайомившись на дільничній виборчій комісії із списком виборців для голосування на місцевих виборах, не знайшов себе у списку виборців. За один день до виборів громадянин Л. звернувся з позовом до Відділу ведення держа-

вного реєстру виборців районної державної адміністрації, про включення його до списку виборців.

Яке рішення має прийняти суд?

3. Дільнична виборча комісія з місцевих виборів звернулася до територіального органу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України з питанням обладнати їх середню виборчу дільницю площею 70 кв. м. та виготовити плакати, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори, які розміщуються у приміщенні для голосування, інформаційні плакати про кандидатів, а під час голосування – забезпечити таємність волевиявлення виборців. Керівник територіального органу Міністерства погодився, у результаті чого виборча дільниця була обладнана двома великими та двома маленькими виборчими скриньками та плакатами про деяких кандидатів.

Проаналізуйте ситуацію. Яка відмінність між виготовленням плакатів з місцевих та національних виборів?

4. Кандидат у депутати на місцевих виборах в одномандатному виборчому окрузі – член партії С. був висунутий шляхом самовисування. При формуванні свого виборчого фонду він залучив до нього власні кошти, а також до нього надійшли кошти партії С. і три добровільні внески від громадян, розмірами 7, 10 і 19 розмірів мінімальної заробітної плати. Перший з них надійшов у суботу перед днем виборів, а інші – за 10 днів. Установа банку, в якій було утворено поточний рахунок виборчого фонду кандидата, повідомила його про перевищення розміру виборчого фонду.

Проаналізуйте ситуацію. Які подальші дії має здійснити С.

Нормативні акти та література

Про Державний реєстр виборців [Електронний ресурс] : закон України від 22.02.2007 р. № 698-V із змінами від 21.09.2010 р. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

Виборчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 7, № 8, № 9. – Ст.48.

Ключковський Ю.Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія / Ю.Б. Ключковський. – К.: Час Друку, 2011. – 132 с.

Серьогіна С. Г. Європейські стандарти виборів і виборче законодавство України // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 1(7). – С.38–44.

Стешенко Т. В. Актуальні проблеми вдосконалення законодавства України про місцеві вибори в інтересах жителів територіальних громад – Проблеми законності: Акад. зб. Наук. пр. / Відп ред. В.Я.Таций. – Х.: Нац. юрид. акад.. України, 2011. – Вип. 113. – С.34-40.

Стешенко Т. В. Кодифікація виборчого законодавства: зарубіжний досвід та перспективи її впровадження в Україні – Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. Наук. Пр./ редкол.: Ю.П.Битяк та ін.. – Х.: Право, 2011. – Вип.. 21. – С. 33-41.

Т е м а 6. Організаційно-правові моделі муніципального управління.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Типологія моделей муніципального управління.
2. Системно-структурна організація місцевого самоврядування в Україні.
3. Представницькі і виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні, особливості їх взаємовідносин з сільським, селищним, міським головою.
4. Специфіка правового статусу та порядку функціонування районних і обласних рад. Організація управління районами в місті.

5. Добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.

1. На першій сесії обраної на позачергових виборах міської ради було прийнято рішення про ліквідацію районних у місті рад. Депутати однієї з районних у місті рад звернулися до міського голови з вимогою скликання позачергової сесії міської ради для обговорення питання про проведення міського референдуму щодо питання ліквідації районів у місті. Міський голова відмовився скликати сесію, обґрунтовуючи своє рішення тим, що рішення про проведення міського референдуму можуть прийматися лише на вимогу членів територіальної громади. Депутати райради звернулися до суду з вимогою визнання незаконним рішення міської ради про ліквідацію районних у місті рад і звільнення з посади міського голови.

Зробіть юридичний аналіз ситуації і прокоментуйте дії міської ради, міського голови і депутатів районної у місті ради. Яке рішення має прийняти суд? Який порядок утворення чи не утворення районних у місті рад передбачений законодавством? Який порядок створення, ліквідації та реорганізації районів у місті?

2. Голова обласної ради видав розпорядження про особливий режим управління на період опалювального сезону. Згідно з цим документом як виконавчі органи обласної ради були утворені управління житлово-комунального господарства, соціального захисту населення, транспорту і зв'язку, підпорядковані голові і обласній раді. Обласний прокурор вніс протест на дії голови обласної ради, вимагаючи відмінити незаконне розпорядження. Голова обласної ради відмовився скасовувати прийнятий ним акт, зазначивши, що він діяв на підставі норм Конституції України, Європейської хартії місцевого самоврядування, які гарантують організаційну самостійність органів місцевого самоврядування.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення. Чи відповідають дії голови обласної ради вимогам законодавства?

3. За пропозицією голови обласної ради до складу президії ради був включений голова однієї з міських рад області, який потім розпорядженням голови облради був призначений його радником. Після цього міський голова ініціював у міській раді розгляд питання про присвоєння голові облради звання “Почесний громадянин міста” і таке рішення було прийняте більшістю голосів депутатів.

Чи відповідають дії голови обласної ради та міського голови вимогам законодавства? Який порядок формування структури обласної ради?

4. На сесії сільської ради було прийнято рішення про неутворення виконавчих органів ради і передачу виконавчих функцій сільському голові. Своїм розпорядженням сільський голова призначив менеджера, якому доручив здійснювати управління комунальним господарством.

Прокоментуйте дії сільської ради і сільського голови. Зазначте різновиди моделей муніципального управління, поясніть специфіку їх використання в Україні.

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц. пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. –

1997. – № 24. – Ст. 170.

Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // Відом. Верхов. Ради. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

Бальцій Ю. Правовий статус міського голови в Україні / Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2007. – 176 с.

Інституційно-функціональна організація місцевої влади в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку : аналіт. огляд / Ю. П. Битяк [та ін.] ; НДІ держ. буд-ва та місцев. самоврядування. – Київ : Студія Колаж, 2009. – 223 с.

Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3-х ч.] / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К.: Знання України. – 2006.

Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. / за ред. Ю. М.Тодики – Х.: Право, 2009.

Любченко П. М. Порівняльно-правовий аналіз представницьких органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах / П. М. Любченко // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С. 54-64.

Серьогіна С. Напрями вдосконалення конституційного регулювання системно-структурної організації місцевого самоврядування в Україні / С. Серьогіна // Конституційна асамблея: політико-правові аспекти діяльності. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. – 2012. – № 8. –С. 19–20.

Т е м а 7. Нормотворчість суб'єктів місцевого самоврядування

О с н о в н і п и т а н н я

1. Поняття, види, юридичні властивості актів суб'єктів місцевого самоврядування.
2. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
3. Статут територіальної громади, регламент місцевої

ради: порядок підготовки, прийняття.

4. Контроль у сфері нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування.

1. Під час обговорення проекту статуту територіальної громади села на пленарному засіданні депутат сільської ради запропонував включити до цього документа норми щодо: а) опису та порядку використання символіки територіальної громади; б) кількісного складу ради; в) функціональної спрямованості і порядку організації роботи постійних комісій ради; г) чисельності працівників сільської ради. Пропозиція депутата була підтримана без обговорення більшістю голосів депутатів, присутніх на сесії, після чого додаткові положення статуту були передані сільському голові для включення їх до кінцевого тексту статуту. Після закінчення пленарного засідання сільський голова передав підтримані депутатами доповнення до тексту статуту територіальної громади організаційному відділу ради для редагування. Підписання рішення ради про затвердження статуту територіальної громади села було здійснено сільським головою через 3 місяці після прийняття зазначеного рішення ради. Після ознайомлення депутатів сільської ради зі статутом територіальної громади була встановлена невідповідність його положень з нормами, що були підтримані під час пленарного засідання, а депутат сільської ради, що ініціював внесення доповнень до проекту статуту, звернувся до сільського голови з вимогою щодо зупинення дії рішення сільської ради про затвердження статуту територіальної громади.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте юридично обґрунтовану відповідь. Чи відповідають дії сільської ради, сільського голови і депутата сільської ради вимогам законодавства? Які питання мають бути відображені в статуті територіальної громади і який порядок його обговорення й прийняття?

2. На засіданні виконавчого комітету міської ради більшістю голосів було прийнято рішення про затвердження регламенту виконавчого комітету. В регламенті вказувалося, що

рішення виконавчого комітету можуть бути визнані незаконними лише в судовому порядку; міський голова в разі незгоди з рішенням виконавчого комітету має право звернутися зі скаргою до голови обласної державної адміністрації; а скасування рішень виконавчого комітету міської ради може здійснюватися лише президією обласної ради. Після оприлюднення тексту регламенту фракція депутатів міської ради звернулася до міського голови з вимогою скасування зазначеного акта з мотиву його невідповідності чинному законодавству. Однак міський голова спрямував зазначене звернення до керуючого справами виконавчого комітету.

Зробіть юридичний аналіз ситуації і прокоментуйте дії виконавчого комітету міської ради, міського голови та фракції депутатів міської ради. Надайте юридично обґрунтовану відповідь фракції депутатів міської ради.

3. Рішенням новообраної міської ради було створено підготовчу комісію з підготовки проекту регламенту відповідної ради, якій було доручено узагальнити пропозиції та підготувати відповідний проект. До складу комісії увійшли: голова комісії – депутат обласної ради; члени комісії – юристконсульт апарату міської ради та депутати міської ради. Міський голова своїм розпорядженням скасував рішення ради з мотивів його невідповідності Конституції, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Регламенту міської ради попереднього скликання.

Прокоментуйте дії міської ради та міського голови. Який порядок розробки та прийняття регламенту місцевої ради передбачений чинним законодавством? Які порушення норм національного законодавства були допущені?

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц. пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Деякі питання проведення гендерно-правової експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 12.05.2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 42/5 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v42_5323-06

Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2010 № 1380/5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>

Про проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2006 № 504 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 15. – Ст. 1113.

Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини: Наказ Міністерства юстиції України від 20.08.2008 № 1219/7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08>

Методичні рекомендації щодо здійснення експертизи нормативно-правових актів (їх проектів) на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, затверджені Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини 15 серпня 2006 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006, № 10. – С. 164 – 182.

Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21 листопада 2000 р. № 41. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00>

Петришина М. О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: моногр. / М. О. Петришина. – Х.: Право, 2011.

Соляник К. Є. Припинення дії актів органів місцевого самоврядування: проблеми реалізації / К. Є. Соляник // Вісн. Центральної виборчої комісії. – 2009. – № 1. – С. 90-93.

Т е м а 8. Правове регулювання статусу муніципальних службовців.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Муніципальна служба та її правове регулювання.
2. Право на службу в органах місцевого самоврядування в Україні.
3. Статус муніципальних службовців, їх права та обов'язки.
4. Особливості правового статусу виборних осіб місцевого самоврядування.
5. Порядок проходженням муніципальної служби та обмеження, пов'язані з прийняттям на муніципальну службу.

1. Згідно з розпорядженням голови районної ради з метою оцінки ділових та професійних якостей співробітників та депутатів місцевих рад, розташованих на території району, утворено атестаційну комісію та затверджено положення про проведення атестації. Головою комісії був призначений юрисконсульт районної ради. У положенні зазначалося, що в разі відмови від атестації муніципальні службовці будуть звільнені з займаних посад, а депутати позбавлені права голосу на сесіях рад. На сесії районної ради більшістю голосів депутатів прийнято рішення про скасування розпоряджень голови районної ради. Голова районної ради не погодився з рішенням ради і зупинив його дію своїм розпорядженням.

*Чи правомірні прийняті акти голови районної ради?
Який порядок проведення атестації посадових осіб місцевого*

самоврядування?

2. Директор департаменту міської ради був звільнений рішенням виконавчого комітету міської ради у зв'язку із досягненням ним граничного віку перебування на службі. Директор департаменту звернувся до міського голови з проханням перевести його на посаду консультанта, однак голова відмовив, пояснивши, що така посада не передбачена штатним розписом. Директор департаменту оскаржив у суді рішення про звільнення з посади, наголосивши, що було порушено його конституційне право на рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте юридично обґрунтовану відповідь.

3. При проведенні конкурсу на призначення на посаду керівника департаменту організаційної роботи виконавчого комітету міської ради до кандидатів були висунуті такі вимоги: вік – не молодше 30 років, проживання на території відповідного органу місцевого самоврядування не менше 3-х років, вища юридична освіта, стаж професійної діяльності – 2 роки, володіння державною мовою на побутовому рівні.

Чи правомірні вищеназвані вимоги? Хто має право на службу в органах місцевого самоврядування?

4. На посаду молодшого спеціаліста департаменту комунального господарства виконавчого комітету міської ради був призначений громадянин Б. Невдовзі він написав заяву з проханням перевести його на вакантну посаду головного спеціаліста. Керівник управління запропонував громадянину Б. скласти кваліфікаційний іспит. Однак громадянин Б. відмовився від складання іспиту, мотивуючи свою відмову тим, що його кваліфікація підтверджена наявністю в нього відповідної освіти, багаторічним стажем і позитивною характеристикою з попереднього місця роботи.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення.

Нормативні акти та література

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001р., № 2493-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07. 2002 р., № 93-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.

Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2016 – № 4. – Ст. 43.

Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404; Офіц. вісн. України. – 2012. – № 32. – Ст. 1176.

Про Порядок організації проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування: Указ Президента України від 25.01.2012 р. № 33/2012 (зі змін.) // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 8. – Ст. 289.

Про затвердження Типового положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування: постановка Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 р. № 1440 (із змін.) // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 44. – Ст. 1983.

Про схвалення Концепції формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.04.2009 р. № 385-р // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 28. – Ст. 946.

Про затвердження типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування [Електрон. ресурс]: наказ Головного управління державної служби України від 29.12.2009 р. № 406. – Режим доступу: http://Neads.gov.ua/coNtrol/uk/publish/article?art_id=225461&cat_id=35561.

Про Порядок зовнішнього оцінювання за критеріями відповідності рівня освіти та кваліфікації порядку підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування [Електрон. ресурс]: наказ Головного управління державної служби України від 31.12.2009 р. № 414. – Режим доступу: http://Neads.gov.ua/coNtrol/uk/publish/article?art_id=227965&cat_id=35561.

Рішення Конституційного Суду України від 16.10.2007 р. № 8-рп/2007 (справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування) // Офіц. вісн. України – 2007. – № 80. – Ст. 2979.

Любченко П. М. Проблеми правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування / П. М. Любченко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 1(52). – С. 89-97.

Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. / за ред. Ю. М.Тодики – Х.: Право, 2009.

Т е м а 9. Муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

О с н о в н і п и т а н н я

1. Поняття, ознаки, види муніципально-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Підстави муніципально-правової відповідальності та муніципально-правові санкції.
3. Державний контроль та нагляд за додержанням за-

конності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

1. За систематичну неявку на пленарні засідання обласної ради, відмову від проведення звітів і зустрічей депутата обласної ради з виборцями, невиконання їх доручень голова обласної ради порушив перед Головою Верховної Ради України питання про дострокове припинення повноважень депутата обласної ради.

Зробіть юридичний аналіз ситуації й дайте відповідь на питання: які заходи юридичної відповідальності можуть бути застосовані до депутатів місцевих рад? Зазначте підстави дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад.

2. Голова районної державної адміністрації звернувся до Верховної Ради України з поданням про призначення позачергових виборів міського голови. У поданні зазначено, що міський голова відмовляється підписувати й оприлюднювати рішення, прийняті більшістю голосів на пленарних засіданнях міської ради, а також розглядати запити й звернення депутатів міської ради.

Чи відповідають дії голови районної державної адміністрації та міського голови вимогам законодавства? Який порядок та підстави дострокового припинення повноважень міського голови?

3. На сесії сільської ради було прийнято рішення про саморозпуск у зв'язку з неможливістю проведення сесій ради і прийняття консолідованих рішень. Сільський голова прийняв розпорядження про одноособове здійснення ним функцій і повноважень органів місцевого самоврядування на території села. Районний прокурор вніс припис на незаконні дії сільської ради та сільського голови, які залишилися без розгляду.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та запропонуйте

шляхи її вирішення.

Нормативні акти та література

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07. 2002 р., № 93-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.

Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

Бодрова І. І. Проблеми правового регулювання державного нагляду за додержанням органами місцевого самоврядування Конституції та законів в Україні // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування . - Харків : Право, 2019. Вип. 37. - С. 37-55.

Величко В. О. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування / В. О. Величко // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування . – Харків : Право, 2016. – Вип. 32. – С. 95-114.

Лялюк О. Ю. Загальна характеристика муніципально-правової відповідальності за законодавством України / О. Ю. Лялюк // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С.76-83.

Слободяник Т. М. Муніципально-правова відповідальність: теорія і методологія питання / Т. М. Слободяник // Митна справа. – 2011. – № 6 (78). – Кн. 2. – Ч. 2 – С. 559-564.

Шаповал В. Д. Конституційно-правові підстави відповідальності представницьких органів та посадових осіб органів

місцевого самоврядування // В. Д. Шаповал // Право і суспільство. - № 6. – 2013. – С. 72 – 76.

Тема 10. Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.
3. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування.
4. Особливості реалізації повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення.

1. У лютому 2010 р. С. звернулася до суду з позовом, у якому просила скасувати рішення сільської ради від 21 грудня 2009 р. № 7 “Про дострокове припинення повноважень сільського голови”, рішення № 8 “Про призначення виконуючого обов’язки сільського голови” та зобов’язати сільську раду усунути перешкоди у здійсненні нею повноважень сільського голови. Обґрунтовуючи позовні вимоги, вона зазначила, що сесію сільської ради без її відома, як сільського голови, скликано секретарем ради, а також було порушено порядок підготовки сесії, визначений регламентом сільської ради (повідомлення про проведення пленарного засідання 21 грудня 2009 р. без жодних проектів рішень їй було вручено ввечері 20 грудня 2009 р).

Зробіть юридичний аналіз даної ситуації. Чи правомірні дії секретаря сільської ради? Чи відповідає вимогам законодавства рішення сільської ради? Яке рішення має прийняти

суд?

2. Обласна рада прийняла рішення, яким скасувала делегування обласній державній адміністрації повноважень щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст і утворила власні виконавчі органи – Управління комунальною власністю та Управління земельних ресурсів. Прокурор області, не погодившись з цим рішенням, вніс протест, у якому вказувалося, що делегування повноважень місцевим державним адміністраціям має здійснюватися відповідно до вимог Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”. Цей Закон не передбачає можливості утворення обласною радою виконавчих органів. Розглянувши протест прокурора, обласна рада залишила в силі раніше прийняте рішення, посилаючись на те, що згідно з ч. 1 Ст. 142 Конституції України об'єкти спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, мають перебувати в управлінні обласних рад.

Чи відповідає вимогам законодавства прийняте обласною радою рішення? Як повинен діяти прокурор області?

3. Обласна рада на сесії розглянула питання “Про звіт голови обласної державної адміністрації щодо виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку області, обласного бюджету і здійснення обласною державною адміністрацією делегованих їй обласною радою повноважень” і прийняла рішення про висловлення голові обласної державної адміністрації недовіри.

Голова облдержадміністрації звернувся до суду з проханням визнати протиправним і скасувати дане рішення, оскільки воно ухвалене з порушенням вимог ч. 9 ст. 46 і ст. 47 Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР “Про місцеве самоврядування в Україні”, зокрема, без включення цього питання до порядку денного сесії та без його обговорення у постійних комісіях, без проведення колективного й вільного обговорення його депутатами на сесії.

Проведіть юридичний аналіз даної ситуації. Чи правомірні дії обласної ради? Яке рішення має ухвалити суд?

4. Громадяни України Григоренко і Михайлов у травні 2010 р. подали до міської ради заяви про оформлення права власності на земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, якими вони користуються з 1980 р. Міський голова залишив без уваги подані заяви. У зв'язку з тим, що заяви не були своєчасно розглянуті, Григоренко і Михайлов звернулися до суду, який своїм рішенням зобов'язав міського голову винести їх на розгляд сесії. Міський голова виніс ці питання на розгляд міської ради, однак рішенням сесії міської ради від 14 лютого 2011 р. земельні ділянки надано під забудову, а не для ведення особистого селянського господарства. Григоренко і Михайлов просили суд скасувати рішення міської ради від

14 лютого 2011 р. та передати у власність для ведення особистого селянського господарства земельні ділянки Григоренку в розмірі 7 тис. 246 м², Михайлову – 5 тис. 646 м² з оформленням та видачею правостановлювальних документів. Районний суд рішенням від 24 березня 2012 р. позов задовольнив і зобов'язав міського голову оформити та видати позивачам свідоцтва про право власності на ці ділянки.

Зробіть юридичний аналіз даної ситуації. Чи правомірні дії міської ради? Чи відповідає вимогам законодавства рішення районного суду?

5. У травні 2010 р. Волкова звернулася до суду з позовом до Степанової, а також сільської ради про визнання заповіту на ім'я Степанової недійсним. Волкова зазначила, що тривалий час постійно доглядала за своєю матір'ю, Петровою, а коли була відсутня, наймала для цього людей. Після смерті матері Волковій стало відомо про те, що 22 січня 2010 р. депутатом сільської ради, який діяв на підставі розпорядження сільського голови, посвідчено заповіт від імені Петрової на ім'я відповідачки Степанової, просила визнати його недійсним, послав-

шись на те, що його посвідчено з порушенням вимог чинного законодавства: у день його посвідчення її мати перебувала в такому стані, за якого не могла розуміти значення своїх дій та керувати ними, вона не могла ходити, говорити, вільно виражати свою волю і 23 січня того ж року померла.

Зробіть юридичний аналіз даної ситуації. Чи правомірні дії сільського голови та депутата сільської ради? Яке рішення має ухвалити суд?

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – №141.

Європейська хартія місцевого самоврядування: офіц. пер. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 10: Місцеве самоврядування в Україні. – С. 10-17.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.

Рішення Конституційного Суду України від 01.04.2010р. № 10-рп/2010 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 27. – Ст. 1069.

Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. / за ред. Ю. М. Тодики. – Х.: Право, 2009. – 540 с.

Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: моногр. / А. М. Онупрієнко. – Х.: ПП “Торсінг”, 2009. – 300 с.

Любченко П. М. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування: моногр. / П. М. Любченко, С. О. Семко. – Х.: Право, 2012. – 216 с.

Новак А. О. Порівняльно-правовий аналіз делегування повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування в Україні та країнах-членах ЄС / А. О. Новак. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 2.

Новак А. О. Проблеми правового регулювання здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади в Україні / А. О. Новак // Державне будівництво та місцеве самоврядування – 2018 – Вип. 35 – С. 52-67.

Тема 11. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо управління комунальною власністю

О с н о в н і п и т а н н я

1. Загальна характеристика права комунальної власності. Об'єкти комунальної власності. Підстави та порядок формування комунальної власності.

2. Форми реалізації територіальною громадою права комунальної власності.

3. Управління об'єктами комунальної власності на місцевому та регіональному рівні.

4. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з комунальними підприємствами, установами та організаціями.

1. Районна рада прийняла рішення про продаж комунальних підприємств “Фармація” та “Районний аптечний центр”. Міська рада звернулася до господарського суду з позовом про визнання вказаного рішення незаконним. Свої вимоги вона мотивувала тим, що вказані в рішенні районної ради підприємства є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст, розпорядження якими вимагає згоди усіх співвласників, проте вона такої згоди не надавала. Заперечуючи проти позову, районна рада вказала, що комунальні підприємства “Фармація” та “Районний аптечний центр” були передані у

1993 р. до комунальної власності району, а тому з набранням чинності Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” згідно з п. 10 Прикінцевих та перехідних положень Закону управління ними здійснює районна рада.

Прокоментуйте доводи районної та міської рад. Чи вправі міська рада звернутися з таким позовом до суду? Яке рішення має прийняти суд?

2. Комунальне підприємство виступило одним із засновників благодійної організації. На загальних зборах засновників було затверджено статут, сформовано правління та наглядову раду благодійної організації. У якості внеску комунальне підприємство надало благодійній організації право безоплатного використання нежитлового приміщення.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірні дії посадових осіб комунального підприємства? Який порядок участі органів місцевого самоврядування у створенні юридичних осіб?

3. Районна рада прийняла рішення, яким уповноважила голову районної ради у період між сесіями вирішувати питання про передачу в безкоштовне користування об’єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районної ради. Районний прокурор вніс протест на рішення районної ради. Районна рада відхилила протест прокурора, при цьому вказавши, що виключно на пленарних засіданнях районної ради вирішуються питання про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об’єктів комунальної власності, а рішення про передачу в безкоштовне користування може приймати одноособово голова районної ради.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають вимогам чинного законодавства рішення районної ради?

4. На сесії обласної ради прийнято рішення щодо утво-

рення комунального підприємства “Облелектротранс”, до складу якого було включено майно двох міст та трьох сіл, що знаходяться на території області, а також прийнято рішення про призначення керівника цього підприємства.

Прокурор області вніс протест на це рішення, де зазначив, що обласна рада не має права створювати комунальні підприємства, а призначення керівників таких підприємств належать до повноважень голови обласної ради. Голова обласної ради у відповіді прокурору зазначив, що саме до повноважень обласної ради належить питання права спільної власності територіальних громад, а ці об’єкти і перебували, на думку голови ради, у спільній власності територіальних громад. Прокурор звернувся до суду з вимогою скасувати рішення обласної ради.

Проаналізуйте вказану ситуацію. Чи правомірні дії обласної ради та прокурора? Яке рішення має прийняти суд?

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

Про передачу об’єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 03.03.1998 р. №147/ 98-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України.– 1998. – № 34. – Ст. 228.

Земельний Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27, № 12-13. – Ст. 92.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Господарський кодекс України 16.01.2003 р. № 436-IV (із змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18-22. –

Ст. 144.

Рішення Конституційного Суду України від 01.04.2010р. № 10-рп/2010 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 27. – Ст. 1069.

Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: моногр. – Х.: Право, 2008. – 288с.

Лялюк О. Ю. Деякі проблеми правового регулювання питань комунальної власності в Україні // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 10. – С. 72-74.

Т е м а 12. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування в бюджетно-фінансовій сфері

О с н о в н і п и т а н н я

1. Місцеві фінанси: поняття, структура, порядок формування та використання.
2. Доходи й видатки місцевих бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування.
3. Місцеві податки і збори.
4. Участь держави у бюджетному забезпеченні місцевого самоврядування.
5. Фінансовий контроль у сфері місцевого самоврядування.

1. Громадянин Василенко у зверненні до селищного голови вимагав відшкодувати збитки, завдані йому невиконанням органами місцевого самоврядування повноважень, передбачених ст. 21 Закону України “Про відходи”. Селищний голова відмовив у задоволенні вимог громадянина Василенка, при цьому зазначив, що повноваження, передбачені ст. 21 Закону України “Про відходи”, не можуть бути реалізовані через відсутність фінансових ресурсів. Василенко оскаржив до районної ради рішення селищного голови.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірні дії селищного голови? Яке рішення повинна прийняти районна рада? Чи повинні органи місцевого самоврядування відшкодувати шкоду, завдану невиконанням покладених на них повноважень?

2. У вересні 2007 р. місцева благодійна організація звернулася з позовом до Київської міської ради та виконавчого органу Київської міської ради – Головного управління земельних ресурсів Київської міської державної адміністрації (другий відповідач) – про зобов’язання укласти з ним угоду про поновлення на три роки договору оренди земельної ділянки від 20 вересня 2004 р. № 82, а також зобов’язання другого відповідача – провести реєстрацію цієї угоди. На обґрунтування своїх вимог благодійна організація послалася на договір оренди, відповідно до умов якого після закінчення строку укладення угоди благодійна організація, за умови належного виконання покладених на неї обов’язків, має за інших рівних умов переважне право на поновлення договору. Оскільки Київська міська рада ухилилася від розгляду цього питання, благодійна організація, пославшись на ст. 188 ГК, просила суд про задоволення своїх вимог.

Проведіть юридичний аналіз ситуації. Чи правомірні дії Київської міської ради? Яке рішення має прийняти суд?

3. У березні 2010 р. громадянин В. звернувся з позовом до виконавчого комітету міської ради про відшкодування шкоди, посилаючись на те, що 31 грудня 2009 р. о 14-й годині на його автомобіль, у якому він під’їхав до свого гаража, впала відламана частина дерева та пошкодила його, в результаті чого завдано матеріальної шкоди на суму 3 тис. 480 грн, яку він просить відшкодувати, а також стягнути 80 грн на відшкодування шкоди, заподіяної здоров’ю.

Проведіть юридичний аналіз ситуації. Яке рішення має

прийняти суд?

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.

Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 1124, № 29. – Ст. 272, № 41. – Ст. 413, № 42. – Ст. 428, № 44. – Ст. 469, № 45. – Ст. 477, № 47. – Ст. 529.

Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 р. № 401-XIV (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 11. – Ст. 79.

Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: моногр. / О. Ю. Лялюк – Х.: Право, 2008. – 288 с.

Т е м а 13. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

О с н о в н і п и т а н н я

1. Засоби забезпечення законності, правопорядку органами місцевого самоврядування.
2. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.
3. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо утворення та забезпечення діяльності місцевої міліції.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері інформаційного забезпечення.

4. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, судовими органами та органами юстиції.

1. Громадська організація з метою проведення мітингу на центральній площі міста зібрала членів своєї організації у кількості 300 осіб. Під час проведення мітингу органи Національної поліції вжили заходів щодо його припинення. Керівництво організації звернулось до суду щодо неправомірності дій представників поліції, обґрунтовуючи, що право проведення зборів є їх конституційним правом.

В суді представники поліції зазначили, о змушені були припинити проведення зборів, оскільки про них не було заздалегідь повідомлено ні органи місцевого самоврядування, ні поліцію.

Зробіть аналіз ситуації. Чи правомірні дії громадської організації та Національної поліції ?

2. Для охорони громадського порядку міська рада утворила орган місцевої міліції, наділивши його повноваженнями охорони громадського порядку, будівель та споруд, що знаходяться в управлінні міської ради. При цьому в рішенні міської ради було зазначено, що цей орган створюється як збройний структурний підрозділ місцевої ради.

Окремі депутати міської ради, не згодні з таким рішенням звернулися до суду.

Чи правомірні дії міської ради? Чи має право вона створювати місцеві правоохоронні структури? Яке рішення має прийняти суд?

3. Міський голова звернувся до Національної поліції

щодо надання йому збройного захисту у зв'язку з погрозами йому, пов'язаними з виконання ним його посадових повноважень. Керівник місцевого органу Національної поліції відмовив йому, аргументувавши це тим, що голова не є охоронюваною особою.

Міський голова звернувся до суду з позовом про зобов'язання поліції виконувати свої повноваження щодо забезпечення законності на місцевому рівні та вжиття заходів щодо його охорони.

Зробіть аналіз ситуації. Яке рішення має прийняти суд?

4. Міська рада прийняла на сесії рішення про передачу в оренду частини нежитлового приміщення, яке перебуває в її комунальній власності. Прокурор міста звернувся до суду з позовом про припинення дії рішення міської ради та розірвання договору оренди, вважаючи, що в даному договорі було навмисно занижено вартість орендної плати, що завдає збитки територіальній громаді.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Чи має право прокурор звертатись з позовом до суду щодо захисту інтересів в сфері місцевого самоврядування? Яке рішення має прийняти суд?

Нормативні акти та література

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – № 141.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (зі змін.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.

Солоненко О.М. Реалізація функції забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян у системі місцевого самоврядування (організаційно-правові питання): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук:12.00.02. – К., 2001. – 19с.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів з курсу муніципального права може включати в себе такі її види:

- 1) анотування прочитаної додаткової літератури згідно з тематикою навчальної дисципліни;
- 2) написання есе та його презентацію на практичному занятті;
- 3) підготовка постатейних матеріалів до нормативно-правових актів, регламентів, інших правових актів, що регулюють роботу органів місцевого самоврядування України та зарубіжних країн;
- 4) складання термінологічного словників;
- 5) збір та аналіз матеріалів практики роботи органів місцевого самоврядування;
- 6) підготовка та подання до опублікування наукової статті за темою, що входить до предмета вивчення навчальної дисципліни;
- 7) підготовка тез доповіді та виступ на студентській науковій конференції за темою, що входить до предмета вивчення навчальної дисципліни;
- 8) участь у конкурсах студентських наукових праць;
- 9) підготовка та виступ з доповіддю на засіданні гурт-

ка, за темою, що входить до предмета вивчення навчальної дисципліни.

Вид самостійної роботи обирається у межах програми навчальної дисципліни за узгодженням з викладачем на початку навчального семестру. Тематика тез та конференція, на яку вони будуть подані, визначаються студентом за погодженням з викладачем (науковим керівником). Підготовка наукової статті передбачає узгодження із викладачем (науковим керівником) її тематики, рецензування викладачем та подання на опублікування в виданні правничого спрямування. Організацію, контроль та оцінку якості її виконання здійснює викладач. Виконання самостійної роботи оцінюється за результатами самостійності та індивідуальності виконання, а також залежно від ступеня обґрунтованості, повноти, правильності, аргументованості викладення матеріалу. За самостійну роботу здобувач вищої освіти максимально може отримати 8 балів.

6. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (районних у містах) рад – підконтрольні і підзвітні відповідним радам, а з питань здійснення делегованих повноважень – відповідним органам виконавчої влади виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані виконавчі органи.

Гарантії місцевого самоврядування – сукупність умов та заходів, що забезпечують повну та ефективну реалізацію територіальними громадами, їх органами та посадовими особами права вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Голова ради районної / обласної / районної в місті – посадова особа, яка обирається радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

Громадські слухання – форма участі жителів села, селища, міста у здійсненні місцевого самоврядування шляхом заслуховування не рідше одного разу на рік громадою звітів депутатів ради і посадових осіб місцевого самоврядування, під час якого можуть порушуватися різні питання і вноситися пропозиції з питань місцевого значення.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Депутатський запит депутата місцевої ради – підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь з

питань, які віднесені до відання ради.

Депутатське звернення депутата місцевої ради – викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське запитання – засіб одержання депутатом інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутату в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається.

Загальні збори – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

Місцева ініціатива – обов'язкова для розгляду місцевою радою пропозиція членів територіальної громади села, селища, міста, району в місті з питання, віднесеного Конституцією України та законами України до відання місцевого самоврядування, яка вноситься в порядку, визначеному представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

Місцева рада – представницький, колегіальний виборний орган місцевого самоврядування, який формується територіальною громадою на рівні села, селища, міста (району в місті), а на рівні області та районів представляє спільні інтереси цих територіальних громад.

Місцеве самоврядування в Україні – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Місцеві ініціативи – пропозиція членів територіальної громади про обов’язковий розгляд на відкритому засіданні місцевої ради будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

Муніципальний нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, який приймається територіальною громадою безпосередньо, органом та (або) посадовою особою місцевого самоврядування в межах їх повноважень з питань, віднесених Конституцією України та законами України до відання місцевого самоврядування, що встановлює, змінює або припиняє правила поведінки, загальнообов’язкові до виконання на відповідній території.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста.

Посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Постійні комісії ради – робочі органи, що утворюються з числа депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до відання ради, здійснення контролю за виконанням рішень ради та її виконавчого комітету.

Право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і у своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого

самоврядування.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст.

Регламент органу місцевого самоврядування – нормативно-правовий документ, який визначає внутрішню організацію, умови та порядок діяльності органу місцевого самоврядування, регулює процедурно-процесуальні питання реалізації його компетенції.

Самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування різних цільових заходів соціально-побутового характеру.

Статут територіальної громади – вищий акт локальної нормотворчості, який приймається представницьким органом місцевого самоврядування на основі Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування, визначає структуру, повноваження, порядок діяльності територіальної громади села, селища, міста та підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

Територіальна громада – жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр;

Трансферти – кошти, що передаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів або з місцевих бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та в інших формах.

7. ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Спеціальність, ступінь	Характеристика навчального курсу (структура заліко- вого кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 4,0</p> <p>Модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 120</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p style="text-align: center;">081 “Право”</p> <p style="text-align: center;">“Магістр”</p>	<p>Обов’язкова</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль I</u></p> <p>Лекції: 4 Практичні заняття: 6 Самостійна робота: 14</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль II</u></p> <p>Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 32</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль III</u></p> <p>Лекції: 8 Практичні заняття: 8 Самостійна робота: 16</p> <p>Вид контролю: поточний контроль; підсумковий конт- роль знань – іспит</p>

Організація поточного контролю

Оцінювання знань студентів з курсу “Муніципальне право” здійснюється на основі результатів поточного контролю. Загальним об’єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини програми з навчальної дисципліни “Муніципальне право”, засвоєння якої відповідно перевіряється під час контрольних заходів.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу змістового модуля, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Об’єктами поточного контролю знань з муніципального права є успішність студентів на практичних заняттях та виконання контрольних та самостійних завдань.

Критеріями оцінювання ПК є:

а) систематичність, активність та успішність роботи студента на практичних заняттях – від 0 до 2 балів;

б) розв’язання тестових завдань або виконання контрольної роботи – від 0 до 6 балів (Модуль №1, Модуль №2, Модуль №3) - 2 бали x 3 = 6 балів).

в) оцінка за самостійну роботу – від 0 до 8 балів

Підсумковий бал оформляється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Студент допускається до складення іспиту за умови отримання ним не менше 25 балів за результатами практичних занять, виконання самостійної роботи, розв’язання тестових завдань або контрольної роботи.

У разі невиконання завдань поточного контролю з об’єктивних причин, студенти мають право за дозволом декана (викладача) скласти їх до останнього практичного заняття. Час та порядок складання визначає деканат та кафедра.

8. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Місце муніципального права в системі національного права України.
2. Особливості функціонування органів самоорганізації населення в Україні.
3. Поняття, ознаки, види муніципально-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
4. Муніципально-правові відносини (поняття, види, зміст).
5. Організаційно – правові моделі муніципального управління.
6. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні перед населенням, державою, фізичними та юридичними особами.
7. Муніципально-правові норми та муніципально-правові інститути.
8. Системно-структурна організація місцевого самоврядування в Україні.
9. Підстави муніципально-правової відповідальності та муніципально-правові санкції.
10. Поняття, предмет, система науки муніципального права.
11. Критерії побудови оптимальної структури органів місцевого самоврядування.
12. Порядок та підстави дострокового припинення повноважень місцевої ради.
13. Методологічні основи і джерела науки муніципального права.
14. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.
15. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
16. Зв'язок науки муніципального права з галузями права та іншими науками.
17. Правове регулювання взаємовідносин органів державної влади з органами місцевого самоврядування в Україні.

18. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови. Тимчасове виконання повноважень сільського, селищного, міського голови.
19. Функції науки муніципального права.
20. Організація управління районами в місті.
21. Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні.
22. Навчальна дисципліна «Муніципальне право» та її значення для підготовки юристів.
23. Особливості взаємовідносин сільського, селищного, міського голови з представницькими і виконавчими органами місцевого самоврядування в Україні.
24. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.
25. Роль муніципального права в процесі становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні.
26. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади у місті Києві.
27. Власні, делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування в Україні та особливості їх реалізації.
28. Міжнародно-правове регулювання та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування.
29. Специфіка правового статусу та порядку функціонування районних і обласних рад.
30. Особливості реалізації повноважень сільського, селищного, міського голови, секретаря ради. Додаткові повноваження Київського міського голови.
31. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування.
32. Староста в системі місцевого самоврядування в Україні.
33. Загальна характеристика права комунальної власності. Об'єкти комунальної власності. Підстави та порядок формування комунальної власності.
34. Відтворення в Конституції та законодавстві України основних принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.
35. Добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування в

Україні.

36. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування. Контроль за виконанням делегованих повноважень у сфері місцевого самоврядування в Україні.
37. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.
38. Депутат місцевої ради - повноважний представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу.
39. Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради та їх заступників.
40. Англосаксонська, континентальна модель місцевого самоврядування, інші моделі організації публічної влади на місцях.
41. Поняття, види, юридичні властивості актів суб'єктів місцевого самоврядування.
42. Співвідношення повноважень представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування.
43. Особливості муніципальної системи України.
44. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
45. Повноваження органів самоорганізації населення в Україні та забезпечення їх реалізації.
46. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
47. Індивідуальні і колегіальні форми прийняття муніципальних рішень.
48. Повноваження у сфері організації і визначення порядку діяльності органів місцевого самоврядування.
49. Правова природа сучасних теорій місцевого самоврядування.
50. Роль постійних комісій місцевих рад у нормотворчому процесі.
51. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з комунальними підприємствами, установами та організаціями.
52. Місцеве самоврядування як категорія сучасного державознавства.
53. Правова експертиза проектів актів місцевого самоврядування.

54. Управління об'єктами комунальної власності на місцевому та регіональному рівні.
55. Принцип державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування.
56. Контроль у сфері нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування.
57. Охорона прав, свобод і законних інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні.
58. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Членство в територіальній громаді.
59. Право на службу в органах місцевого самоврядування в Україні.
60. Участь держави у бюджетному забезпеченні місцевого самоврядування.
61. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні..
62. Муніципальні службовці: статус, порядок проходження служби, права та обов'язки.
63. Фінансовий контроль у сфері місцевого самоврядування.
64. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.
65. Обмеження, пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби.
66. Засоби забезпечення законності, правопорядку органами місцевого самоврядування.
67. Правове регулювання колективних та індивідуальних форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.
68. Порядок проведення атестації муніципальних службовців в Україні.
69. Місцеві податки і збори.
70. Правові, соціальні, політичні, інституційні, функціональні аспекти реформування місцевого самоврядування в Україні.
71. Муніципальна служба в Україні і її правове регулювання.
72. Участь органів місцевого самоврядування в кредитно-фінансових відносинах.
73. Місцевий референдум як форма безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

74. Припинення служби в органах місцевого самоврядування в Україні.
75. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері інформаційного забезпечення.
76. Місцеві ініціативи та громадські слухання: процедурні аспекти реалізації.
77. Особливості правового статусу виборних осіб місцевого самоврядування в Україні.
78. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.
79. Завдання і значення консультативно-дорадчих структур органів державної влади з питань місцевого самоврядування в Україні.
80. Відповідальність за порушення законодавства про муніципальну службу в Україні.
81. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з судовими органами та органами юстиції.
82. Правове регулювання місцевих виборів в Україні.
83. Засади та умови добровільного об'єднання територіальних громад в Україні.
84. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки України.
85. Децентралізація влади і субсидіарність, як принципи організації влади в Україні.
86. Реалізація актів суб'єктів місцевого самоврядування.
87. Доходи й видатки місцевих бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування. Особливості бюджету міста Києва.
88. Правова політика у сфері місцевого самоврядування.
89. Статут територіальної громади, регламент місцевої ради: порядок підготовки, прийняття.
90. Місцеві фінанси: поняття, структура, порядок формування та використання.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Муніципальне право» здійснюється на основі результатів практичних занять, виконання самостійної роботи, підсумкової контрольної роботи та іспиту за 100-бальною шкалою.

Результати практичних занять, колоквиумів, виконання самостійної роботи, контрольної роботи та тестових завдань оцінюються в діапазоні – 0-40 балів. Підсумковий контроль знань здійснюється у формі іспиту та оцінюється в діапазоні – 0-60 балів.

Конкретний перелік питань, що охоплюють зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року. До екзаменаційного білета включаються, як правило, три теоретичні питання.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати в балах поточного контролю, самостійної роботи студентів та підсумкового контролю знань.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється за такою шкалою.

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89

С	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
Д	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
Е	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	20 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 – 19

З М І С Т

1.	Вступ.....	4
2.	Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	6
3.	Програма навчальної дисципліни “Муніципальне право”.....	8
4.	Завдання до практичних занять	14
5.	Самостійна робота студентів.....	50
6.	Словник основних понять і термінів.....	52
7.	Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....	56
8.	Контрольні питання	58
9.	Критерії оцінки успішності студентів.....	63

Навчальне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО”**

(ступінь “Магістр”,
спеціальність 081 “Право”)

У к л а д а ч і: СЕРЬОГІНА Світлана Григорівна,
БОДРОВА Ірина Іванівна,
ЛЯЛЮК Олексій Юрійович,
БОЛДИРСВ Сергій В’ячеславович,
ВЕЛИЧКО Валерій Олександрович,
СТЕШЕНКО Тетяна Віталіївна,
СОЛЯННИК Костянтин Євгенович,
ФРОЛОВ Олександр Олександрович,
ПЕТРИШИНА Марина Олександрівна,
ЧИРКІН Антон Сергійович,
МУРТЩЕВА Аліна Олександрівна,
ШУТОВА Ольга Сергіївна,
ОМЕЛЬКО Іван Іванович

Відповідальна за випуск *С. Г. Серьогіна*